

Rolnummer 6139
Arrest nr. 58/2016 van 28 april 2016

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vragen betreffende artikel L4211-3, § 5, van het Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie, ingevoegd bij artikel 22 van het decreet van het Waalse Gewest van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, gesteld door de Raad van State.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en E. De Groot, en de rechters L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût, T. Giet en R. Leysen, bijgestaan door de griffier F. Meersschaut, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de prejudiciële vragen en rechtspleging

Bij arrest nr. 229.503 van 9 december 2014 in zake de gemeente Villers-le-Bouillet en anderen tegen het Waalse Gewest, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 13 januari 2015, heeft de Raad van State de volgende prejudiciële vragen gesteld :

1. « Schendt artikel L4211-3, § 5, van het Waalse Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie, dat werd ingevoegd bij het decreet van het Waalse Gewest van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre het de gemeenten die ervoor gekozen hebben een beroep te doen op de geautomatiseerde stemming voor de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012 de verplichting oplegt om kosten die aan dat systeem verbonden zijn te betalen, terwijl de gemeenten die er de voorkeur aan hebben gegeven de stemming door middel van papieren stembiljetten te behouden, tot geen enkele vergelijkbare betaling gehouden zijn ? »;

2. « Schendt artikel L4211-3, § 5, van het Waalse Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie, dat werd ingevoegd bij het decreet van het Waalse Gewest van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 190 ervan en met de regel van niet-retroactiviteit van de wetten die onder meer is geformuleerd in artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek, in zoverre het, door een bepaling die op 19 december 2012 werd afgekondigd en die op 1 januari 2013 in werking is getreden, dus nadat de kiesverrichtingen verbonden aan de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012 waren beëindigd, de gemeenten die in oktober 2011 ervoor gekozen hadden een beroep te doen op de geautomatiseerde stemming voor die verkiezingen de verplichting oplegt de aan dat systeem verbonden kosten te betalen ? »;

3. « Schendt artikel L4211-3, § 5, van het Waalse Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie, dat in dat Wetboek werd ingevoegd bij artikel 22 van het decreet van het Waalse Gewest van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, eventueel in samenhang gelezen met artikel 50, § 1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de gemeenschappen en de gewesten en met artikel 3 van de wet van 16 mei 2003 tot vaststelling van de algemene bepalingen die gelden voor de begrotingen, de controle op de subsidies en voor de boekhouding van de gemeenschappen en de gewesten, alsook voor de organisatie van de controle door het Rekenhof - die het in artikel 174 van de Grondwet verankerde beginsel van eenjarigheid van de begroting op de gewesten toepassen -, doordat het tussen zijn adressaten en de overige bestuurden een verschil in behandeling creëert in die zin dat de eerstgenoemden worden onderworpen aan een regel die in het Waalse Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie is ingevoegd door een decreet waarvan de gevolgen beperkt zijn in de tijd en dat is aangenomen aan het einde van een van de Regering uitgaande wetgevingsprocedure die wordt geregeld door de bepalingen van het reglement van het Waals Parlement betreffende de begrotingen (artikelen 102 tot 111), tijdens welke artikel 103 van dat reglement niet in acht werd genomen, en die geen raadpleging van de afdeling wetgeving van de Raad van State omvat, terwijl de laatstgenoemden worden onderworpen aan een regel die is vastgesteld bij een permanent decreet, dat werd aangenomen aan het einde van een gewone wetgevingsprocedure die wordt geregeld door de artikelen 86 tot 101*bis* van hetzelfde

reglement en die, indien zij van de Regering uitgaat, onder meer een advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State omvat ? ».

Memories en memories van antwoord zijn ingediend door :

- de gemeente Villers-le-Bouillet, de gemeente Juprelle, de gemeente Verlaine, de gemeente Dalhem, de gemeente Oupeye, de gemeente Awans, de stad Herstal, de gemeente Trooz, de gemeente Beyne-Heusay, de gemeente Esneux, de gemeente Aywaille, de gemeente Neupré, de stad Wezet, de gemeente Fléron, de gemeente Comblain-au-Pont, de stad Durbuy, de gemeente Sprimont, de gemeente Bitsingen, de gemeente Chaudfontaine en de gemeente Soumagne, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. E. Lemmens, advocaat bij de balie te Luik;

- de Waalse Regering, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Bourtembourg en Mr. N. Fortemps, advocaten bij de balie te Brussel.

Bij beschikking van 16 december 2015 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers P. Nihoul en E. Derycke te hebben gehoord, beslist dat de zaak in staat van wijzen is, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 13 januari 2016 en de zaak in beraad zal worden genomen.

Ingevolge het verzoek van meerdere partijen om te worden gehoord, heeft het Hof bij beschikking van 13 januari 2016 de dag van de terechtzitting bepaald op 3 februari 2016.

Op de openbare terechtzitting van 3 februari 2016 :

- zijn verschenen :

. Mr. E. Kiehl, advocaat bij de balie te Luik, *loco* Mr. E. Lemmens, voor de gemeente Villers-le-Bouillet en anderen;

. Mr. N. Fortemps, tevens *loco* Mr. J. Bourtembourg, voor de Waalse Regering;

- hebben de rechters-verslaggevers P. Nihoul en E. Derycke verslag uitgebracht;

- zijn de voornoemde advocaten gehoord;

- is de zaak in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil

Twintig Waalse gemeenten stelden beroepen in tot nietigverklaring, bij de Raad van State, van het besluit van de Waalse Regering van 7 november 2013 tot uitvoering van artikel L4211-3, § 5, van het Wetboek van de Plaatselijke Democratie en de Decentralisatie (hierna : WWPDD). De Raad van State stelt vast dat het bestreden besluit zijn grondslag vindt in paragraaf 5 van artikel L4211-3 van het WWPDD, die werd ingevoegd bij het decreet van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, dat op 1 januari 2013 in werking is getreden, en is van mening dat het dus betrekking heeft op bepaalde gevolgen van een situatie die zich vóór de aanneming ervan heeft voorgedaan. Hij leidt eruit af dat die bepaling een verschil invoert tussen de verplichtingen van de gemeenten die hebben geopteerd voor het geautomatiseerd stemmen en die van de gemeenten die hebben gekozen voor het stemmen met potlood en papier. Hij gaat bijgevolg in op het verzoek van de verzoekende partijen en stelt aan het Hof de voormelde eerste twee prejudiciële vragen. Overigens, aangezien de bepaling die het voorwerp uitmaakt van de prejudiciële vragen in het WWPDD werd ingevoegd bij artikel 22 van het decreet van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, gaat de Raad van State ambtshalve ervan uit dat die techniek een verschil in behandeling creëert tussen de adressaten van die bepaling en de overige bestuurden omdat begrotingsdecreten gewoonlijk gevolgen hebben die beperkt zijn in de tijd en worden aangenomen na een procedure zonder raadpleging van de afdeling wetgeving van de Raad van State. Hij stelt het Hof bijgevolg de voormelde derde prejudiciële vraag.

III. In rechte

- A -

Ten aanzien van de eerste prejudiciële vraag

A.1.1. De verzoekende gemeenten voor de verwijzende rechter zijn van mening dat artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD een onverantwoord verschil in behandeling creëert tussen, enerzijds, de gemeenten die een beroep doen op het digitaal stemmen en, anderzijds, de gemeenten die een beroep doen op de klassieke stemming met papieren stembiljetten, in zoverre alleen de gemeenten die behoren tot de eerste categorie, door het Waalse Gewest worden verplicht een vergoeding te betalen, die geacht wordt de meerkost weer te geven van een digitale stemming ten opzichte van een klassieke stemming met papieren stembiljetten.

Zij onderstrepen dat het voor de Raad van State aangevochten besluit de gemeenten die een beroep hebben gedaan op digitaal stemmen verplicht bedragen te betalen die geen verband houden met die stemming. Zij preciseren in dat verband dat het Waalse Gewest de verzoekende gemeenten een deelname tracht op te leggen in de forfaitaire kosten van 250 000 euro ter dekking van de loonkost van de ambtenaren van de Cel « Verkiezingen 2012 », terwijl die loonkost niet uitsluitend een component is van de kosten van de verkiezingen, maar wel een component van de investeringen die de politiek heeft gedaan in het kader van het digitaal stemmen in het algemeen. Zij voegen eraan toe dat de Cel « Verkiezingen » de gemeenten die gekozen hebben voor digitaal stemmen en die welke gekozen hebben voor het klassieke stemmen met papieren stembiljetten, op dezelfde manier heeft moeten bijstaan.

A.1.2. De verzoekende partijen voor de Raad van State zijn van mening dat de twee categorieën van gemeenten zich in een vergelijkbare situatie bevinden aangezien alle gemeenten verplicht zijn de stemverrichtingen bedoeld in artikel L4111-1 van het WWPDD te organiseren overeenkomstig de bepalingen van datzelfde Wetboek.

Zij doen gelden dat het verschil in behandeling enkel door budgettaire redenen wordt verantwoord en onderstrepen dat louter de belangen van de Schatkist geen discriminerende behandeling kunnen rechtvaardigen.

A.2.1. De Waalse Regering bevestigt dat artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD ertoe strekt een juridische grondslag vast te leggen voor de terugvordering van de bijkomende kosten die verbonden zijn aan de digitale stemtechnieken bij de gemeenten die een beroep erop hebben gedaan tijdens de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012.

Zij is van mening dat het gerechtvaardigd is, ten opzichte van dat doel, die bijkomende uitgaven niet ten laste te leggen van de gemeenten die hebben beslist een beroep te doen op de klassieke stemming met papieren stembiljetten, omdat alleen het digitaal stemmen bijkomende kosten heeft gegenereerd die de Waalse Regering in eerste instantie ten laste heeft genomen, om ze vervolgens te laten terugbetalen door de betrokken gemeenten.

A.2.2. Volgens de Waalse Regering heeft de in het geding zijnde bepaling geen onevenredige gevolgen. In dat verband verwijst zij naar het feit dat de gemeenten die een beroep hebben gedaan op de klassieke stemming met papieren stembiljetten ook bepaalde kosten op zich hebben moeten nemen tijdens de verkiezingen, kosten die de gemeenten die een beroep hebben gedaan op het digitaal stemmen niet hebben moeten dragen. Bovendien herinnert zij eraan dat de deelname van de gemeenten in de kosten van het digitale stemsysteem reeds was vastgelegd in de parlementaire voorbereiding van de wet van 11 april 1994 tot organisatie van de geautomatiseerde stemming, die later werd overgenomen in het WWPDD.

Zij geeft overigens aan dat, ook al voorzag de regionale beleidsverklaring 2009-2014 in een afschaffing van de digitale stemming, het Waalse Gewest niettemin heeft gereageerd op de ongerustheid van de gemeenten die gebruik maakten van het digitaal stemmen, door hun de mogelijkheid te laten om dat systeem te blijven gebruiken, mits de meerkost van de digitale stemming ten laste zou worden gelegd van die gemeenten. De Waalse Regering preciseert dat zij de gemeenten over die mogelijkheid heeft ingelicht en meent bijgevolg dat het met volledige kennis van zaken was dat de gemeenteraden van de verzoekende gemeenten konden beslissen om al dan niet te opteren voor het behoud van de geautomatiseerde stemming. Zij voegt eraan toe dat het de bedoeling van de wetgever was de financiële weerslag van de keuze, door de gemeenten, om al dan niet een beroep te doen op de geautomatiseerde stemming, neutraal te houden voor het Gewest.

De Waalse Regering onderstreept ten slotte dat, overeenkomstig artikel L4211-4 van het WWPDD, de gemeenten de stemapparatuur voor andere doeleinden mogen gebruiken.

A.3. In hun memorie van antwoord zijn de verzoekende partijen voor de Raad van State van mening dat, zelfs indien het doel van de norm als legitiem zou worden beschouwd, de terugwerkende kracht van de bekritiseerde maatregel niettemin zou bijdragen tot de onevenredigheid ervan.

A.4. In haar memorie van antwoord is de Waalse Regering van mening dat het niet aan het Grondwettelijk Hof staat, maar wel aan de Raad van State om zich uit te spreken over de vraag of de administratieve lasten die in aanmerking worden genomen door het besluit van de Waalse Regering van 7 november 2013 tot uitvoering van artikel L4211-3, § 5 van het WWPDD, lasten zijn die inherent zijn aan het kiesproces in de zin van artikel L4211-3 van hetzelfde Wetboek. Volgens haar heeft de kritiek die de gemeenten in dat verband formuleren geen betrekking op de prejudiciële vraag, maar op de wettigheid van het genoemde besluit van de Waalse Regering.

De Waalse Regering voegt eraan toe, voor zover nodig, dat artikel L4211-3, §§ 2 en 4, toelaat de administratieve lasten die inherent zijn aan de omkadering van het kiesproces in aanmerking te nemen. Zij verduidelijkt dat het besluit van de Waalse Regering van 7 november 2013 administratieve lasten in aanmerking neemt ten belope van 250 000 euro, die de loonkost dekken van de ambtenaren van de Cel « Verkiezingen 2012 » naar rato van hun tewerkstellingstijd voor de activiteiten die inherent zijn aan het digitaal stemmen.

Ten aanzien van de tweede prejudiciële vraag

A.5. Volgens de verzoekende gemeenten voor de Raad van State heeft artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD een terugwerkende kracht, aangezien dat artikel in het Wetboek werd ingevoegd bij het decreet van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, dat in werking is getreden op 1 januari 2013, zijnde na de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. Zij oordelen dat de aantasting van de rechtszekerheid van de betrokken gemeenten onevenredig is in zoverre het Waalse Gewest in geen enkel opzicht het retroactieve karakter van de in het geding zijnde bepaling verantwoordt.

Zij vestigen de aandacht op het feit dat, op het ogenblik dat de in het geding zijnde bepaling werd aangenomen, de betrokken verkiezingen reeds hadden plaatsgevonden, zonder dat de betrokken gemeenten redelijkerwijs de budgettaire gevolgen van de keuze voor een klassieke dan wel digitale stemming precies hadden kunnen inschatten. Zij wijzen in dat verband erop dat het opgeven van de digitale stemming door de Waalse Regering, hoewel aangekondigd in de regionale beleidsverklaring 2009-2014, niet werd geconcretiseerd

tot 1 september 2011, datum waarop de Regering aankondigde dat zij de 39 gemeenten die een digitale stemming organiseerden niettemin de mogelijkheid bood om dat te blijven doen, tegen betaling van de meerkosten opzichte van de stemming met potlood en papier. Zij preciseren dat de betrokken meerkosten niet werden geliquideerd en dat de criteria voor het vaststellen ervan niet werden meegedeeld vóór de stemming van 2012. Bovendien beweren zij dat de bedenktijd waarover zij beschikten voor hun beslissing om al dan niet een beroep te doen op het digitaal stemmen, dermate beperkt was dat hij louter symbolisch, of zelfs cosmetisch was. De verzoekende partijen voor de Raad van State zijn dus van mening dat de werkelijke kosten van hun keuze niet gekend was, noch kon worden bepaald, aangezien hij pas definitief werd vastgesteld via het bestreden besluit van de Waalse Regering.

A.6.1. De Waalse Regering erkent dat de Raad van State artikel L4211-3, § 5, in die zin heeft geïnterpreteerd dat het terugwerkende kracht heeft, maar beweert dat de in het geding zijnde bepaling anders kan worden geïnterpreteerd. Met verwijzing naar de conclusies van de advocaat-generaal voorafgaand aan het arrest van het Hof van Cassatie van 14 maart 2008 (*Pas.*, 2008, nr. 184) en naar het arrest van het Grondwettelijk Hof van 23 januari 2014 (nr. 8/2014), voert zij aan dat de in het geding zijnde bepaling niet retroactief is, in zoverre zij slechts gevolgen koppelt aan beslissingen die zijn genomen vóór de inwerkingtreding ervan, namelijk de beslissingen van de verzoekende gemeenten om, voor de verkiezingen van oktober 2012, een beroep te doen op de digitale stemming.

A.6.2. Indien de in het geding zijnde bepaling toch als retroactief zou moeten worden beschouwd, doet de Waalse Regering gelden dat die retroactiviteit gerechtvaardigd zou zijn door het feit dat zij onontbeerlijk is voor de verwezenlijking van een algemene doelstelling, te weten de meerkosten veroorzaakt door het behoud van de digitale stemming tijdens de verkiezingen van 2012 gedeeltelijk laten dragen door de betrokken gemeenten.

De Waalse Regering preciseert dat de gemeenten die ervoor hebben gekozen een beroep te doen op digitaal stemmen, waaronder de verzoekende gemeenten, niet kunnen beweren dat afbreuk werd gedaan aan hun rechtszekerheid of hun legitieme verwachtingen, omdat zij hebben gekozen voor het behoud van de digitale stemming wetende dat, dankzij meer bepaald de brieven van de minister van Plaatselijke Besturen en de Stad van 5 september en 13 oktober 2011, zij de meerkosten ervan, ten opzichte van de kosten die voortvloeien uit een klassieke stemming met papieren stembiljetten, zouden moeten dragen. Zij verduidelijkt dat de genoemde brieven aanwijzingen bevatten betreffende de samenstelling van die bijkomende kosten, zodat de betrokken gemeenten, op het ogenblik dat zij beslisten om de digitale stemming te behouden, althans bij benadering de uitgaven konden schatten die te hunnen laste zouden worden gelegd. Zij voegt eraan toe dat de betrokken gemeenten geen nadere informatie hebben gevraagd bij het Gewest.

A.7.1. De verzoekende gemeenten voor de Raad van State stellen in hun memorie van antwoord de ontvankelijkheid ter discussie van de argumentatie van de Waalse Regering die ertoe strekt aan te tonen dat de in het geding zijnde bepaling geen terugwerkende kracht zou hebben. Volgens hen heeft de Raad van State definitief over die kwestie beslist in zijn verwijzingsarrest, dat preciseert dat de in het geding zijnde bepaling « dus betrekking heeft op bepaalde gevolgen van een situatie die voorafgaat aan de aanneming ervan en, *a fortiori*, aan de inwerkingtreding ervan ».

Zij zijn van mening dat, zelfs los van de motieven van het verwijzingsarrest, het standpunt van de Waalse Regering gebaseerd is op een restrictieve en verkeerde definitie van het begrip « retroactiviteit ». Volgens hen koppelt de in het geding zijnde bepaling rechtsgevolgen aan een beslissing - namelijk een beroep doen op digitaal stemmen - die die gevolgen niet had op het ogenblik dat zij werd aangenomen.

Zij voegen eraan toe dat de redenering van de Waalse Regering veronderstelt dat de situatie uit het verleden wordt verlengd onder de gelding van de nieuwe wet, wat te dezen niet het geval is, omdat de verkiezingsperiode definitief was afgesloten op het ogenblik dat artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD werd aangenomen, en omdat de keuze van de gemeenten om al dan niet een beroep te doen op digitaal stemmen, op dat ogenblik geen enkel gevolg meer impliceerde.

A.7.2. Volgens de verzoekende partijen voor de Raad van State is het doel dat erin bestaat de meerkosten die worden veroorzaakt door de keuze voor het digitaal stemmen, door de betrokken gemeenten te laten dragen, geen doelstelling van algemeen belang die de terugwerkende kracht van de in het geding zijnde bepaling kan verantwoorden, omdat niets het Gewest verhinderde om zich eerder te positioneren en om tijdig de nodige bepalingen aan te nemen of althans precieze cijfergegevens aan de betrokken gemeenten voor te leggen.

A.8. In haar memorie van antwoord onderstreept de Waalse Regering dat het feit dat de gemeenteraden zich hebben uitgesproken voor het behoud van het digitaal stemmen, de bevestiging vormt van het feit dat zij in staat waren om ter zake een beslissing te nemen.

Ten aanzien van de derde prejudiciële vraag

A.9.1. De verzoekende partijen voor de Raad van State preciseren meteen dat, naar hun mening, de prejudiciële vraag geen betrekking heeft op het controleren van de parlementaire werkzaamheden, maar enkel op het discriminerende karakter van artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD, in zoverre het een « begrotingsruiter » vormt, zijnde een begrotingsnorm met een normatieve draagwijdte. Zij verwijzen naar het arrest nr. 54/96 van 3 oktober 1996, wat de bevoegdheid van het Hof betreft. Zij preciseren dat een « begrotingsruiter » een begrotingsnorm is met een normatieve draagwijdte, die de materiële wetgeving wijzigt maar is aangenomen volgens de procedure van het begrotingsdecreet en de gevolgen heeft van een begrotingsdecreet, wat impliceert dat de gevolgen van de norm in principe in de tijd beperkt zijn tot één jaar, dat de norm wordt aangenomen aan het einde van een van de Regering uitgaande wetgevingsprocedure die wordt geregeld door de bepalingen van het reglement van het Waals Parlement betreffende de begrotingen (artikelen 102 tot 111), en dat de afdeling wetgeving van de Raad van State niet moet worden geraadpleegd.

A.9.2. De verzoekende gemeenten voor de Raad van State stellen vast dat alleen de gemeenten die een beroep doen op digitaal stemmen aan de in het geding zijnde bepaling zijn onderworpen, en dat met schending van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, in zoverre aan de andere gemeenten de waarborgen verbonden aan een gewone parlementaire procedure niet worden ontzegd. Bovendien beweren zij dat artikel 103 van het reglement van het Waals Parlement, dat bepaalt dat de eventuele normatieve bepalingen die worden voorgesteld in een begrotingsdecreet afzonderlijk moeten worden behandeld en het voorwerp moeten uitmaken van een afzonderlijk onderzoek, niet in acht werd genomen.

Zij voeren aan dat de keuze om een begrotingsruiter aan te nemen teneinde de bedragen die door het Waalse Gewest aan de digitale stemming zijn besteed terug te vorderen, niet specifiek werd gemotiveerd door de bevoegde minister.

A.10.1. De Waalse Regering bevestigt dat, ten opzichte van de gewone wetgevingsprocedure, de begrotingsprocedure wordt gekenmerkt door een streven naar prioriteit en snelheid, maar ook naar een meer aanwezige dialoog tussen de Regering en de commissies. Zij voegt eraan toe dat, ook al werd artikel 103 van het reglement van het Waalse Parlement niet in acht genomen, men echter niet ziet welke fundamentele waarborg te dezen zou zijn ontzegd aan de categorie van personen waartoe de verzoekende partijen voor het verwijzende rechtscollege behoren. Zij leidt eruit af dat niets de bevoegdheid van het Hof rechtvaardigt om kennis te nemen van een middel dat de niet-inachtneming van dat reglement van het Waals Parlement aanvoert, zelfs in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

A.10.2. De Waalse Regering is van mening dat de door de Raad van State gestelde prejudiciële vraag ertoe strekt dat het Hof zich uitspreekt over de vraag of het feit dat de norm niet het voorwerp heeft uitgemaakt van een advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State, een verschil in behandeling creëert ten opzichte van de adressaten van normen die daarentegen wel het voorwerp hebben uitgemaakt van zulk een advies. Zij beweert dat uit artikel 30*bis* van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof kan worden afgeleid dat de niet-inachtneming van formaliteiten die niet in dat artikel zijn vastgelegd, bij de totstandkoming van een wetsbepaling, niet een ongeldigverklaring door het Hof kan gronden. Zij besluit eruit dat de derde prejudiciële vraag niet onder de bevoegdheid van het Grondwettelijk Hof valt.

A.10.3. In ondergeschikte orde oordeelt de Waalse Regering dat de derde prejudiciële vraag ontkennend dient te worden beantwoord. Zij brengt in herinnering dat een raadpleging van de afdeling wetgeving niet voor alle teksten verplicht is, en meer bepaald niet voor alle teksten die uitgaan van de Regering. Zij zet uiteen dat de Waalse decreetgever ervoor heeft gekozen die beslissing, die reeds in september 2011 aan de gemeenten werd aangekondigd, in het begrotingsdecreet van 19 december 2012 op te nemen om aan die beslissing een wettelijke grondslag te geven naar aanleiding van de stemming van de begroting 2013, en om de terug te vorderen bedragen als ontvangsten te kunnen inschrijven, wat meer bepaald zou bijdragen tot het begrotingsevenwicht. Zij voert aan dat, in zoverre de in het geding zijnde normatieve bepaling – van beperkte omvang en draagwijdte – intrinsiek verbonden was aan de begroting, het niet klaarblijkelijk onredelijk was ze niet te hebben losgekoppeld van de begroting.

Zij oordeelt dat aan de adressaten van de maatregel geen fundamentele waarborg is ontzegd, aangezien er voor privaatrechtelijke of publiekrechtelijke personen geen subjectief recht bestaat om te worden onderworpen aan wetskrachtige normen die het voorwerp hebben uitgemaakt van een advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State. Zij besluit dat de adressaten van de in het geding zijnde norm hun rechten op dezelfde wijze als iedere andere adressaat van een decretale norm hebben kunnen en kunnen doen gelden, en dat meer bepaald door de grondwettigheid van de betrokken norm te betwisten in het kader van een beroep tot vernietiging of een prejudiciële vraag.

A.11. In hun memorie van antwoord zijn de verzoekende partijen voor het verwijzende rechtscollege van mening dat niets eraan in de weg staat dat het Hof ermee rekening houdt, bij het onderzoek van de discriminaties die zij aanklagen, dat de in het geding zijnde bepaling een begrotingsruiter is, wat naar hun mening de verbreking van gelijkheid en het gebrek aan evenredigheid verergert.

A.12. In haar memorie van antwoord is de Waalse Regering in de eerste plaats van mening dat de verzoekende partijen zich vergissen wat de definitie en draagwijdte van een « begrotingsruiter » betreft, en herinnert zij eraan dat het gaat om een materiële bepaling, die normatief is, en die werd ingevoegd in een begrotingstekst zonder evenwel een begrotingsnorm te vormen, omdat een « begrotingsruiter » niet tot doel heeft ontvangsten en uitgaven te begroten, zoals dat het geval is voor begrotingsnormen. Zij voert aan dat die ontstentenis van een budgettair karakter tot gevolg heeft dat « begrotingsruiters » niet zijn onderworpen aan het beginsel van eenjarigheid van de begroting, en leidt eruit af dat het feit dat een dergelijke bepaling geldig is voor meer dan één jaar – zoals dat het geval is voor de in het geding zijnde bepaling – niet van die aard is dat het de artikelen 50, § 1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 « betreffende de financiering van de gemeenschappen en de gewesten » en 3 van de wet van 16 mei 2003 « tot vaststelling van de algemene bepalingen die gelden voor de begrotingen, de controle op de subsidies en voor de boekhouding van de gemeenschappen en de gewesten, alsook voor de organisatie van de controle door het Rekenhof », schendt.

- B -

Ten aanzien van de in het geding zijnde bepaling

B.1.1. De prejudiciële vragen hebben betrekking op artikel L4211-3, § 5, van het Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie (hierna : WWPDD), ingevoegd bij artikel 22 van het decreet van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* op 21 december 2012 en in werking getreden op 1 januari 2013.

B.1.2. De in het geding zijnde bepaling maakt deel uit van het vierde deel van het WWPDD, dat de lokale verkiezingen in het Waalse Gewest regelt.

Artikel L4135-2 van het WWPDD legt de kosten met betrekking tot het stempapier ten laste van het Waalse Gewest en de kosten met betrekking tot het vereiste materiaal (stembussen, scheidingswanden, enz.) ten laste van de gemeenten. Volgens artikel L4211-1 van hetzelfde Wetboek kan « de regering [...] bij besluit beslissen dat voor de kieskringen, de kieskantons of de gemeenten die zij aanwijst, gebruik wordt gemaakt van een geautomatiseerd

stemsysteem bij de provincieraads-, gemeenteraads- en districtsradsverkiezingen [...] ». Overeenkomstig artikel L4211-2 van hetzelfde Wetboek omvat een geautomatiseerd stelsysteem, per stembureau, een elektronische stembus en één of meer stemmachines die elk zijn uitgerust met een beeldscherm, een eenheid voor het lezen en registreren van magneetkaarten en een leespen. Elk kantonhoofdbureau, gemeentehoofdbureau of districtshoofdbureau beschikt daarnaast over één of meer elektronische systemen voor de optelling van de stemmen.

Artikel L4211-4 bepaalt :

« De gemeente mag de stemapparatuur voor andere doeleinden gebruiken voor het beheer van de gemeente, op voorwaarde dat deze apparatuur ten minste drie dagen vóór de datum van de verkiezing weer ter beschikking en gebruiksklaar is voor die verkiezing ».

B.1.3. Het in het geding zijnde artikel L4211-3 bepaalt :

§ 1. De stemapparatuur bedoeld in artikel L4211-2, § 1, is eigendom van de gemeente, met dien verstande dat de elektronische systemen voor het optellen van de stemmen van een kieskanton de eigendom zijn van de gemeente die de hoofdplaats van een kanton is.

Onverminderd het eerste lid is de gemeente, wanneer deze apparatuur door het Gewest wordt aangeschaft, gehouden hem gedurende een periode van tien jaar die ingaat op de datum waarop de stemapparatuur voor de eerste maal werd gebruikt, jaarlijks een som te storten, waarvan het bedrag door de regering wordt vastgesteld. Dit bedrag mag niet meer dan 0,50 euro per verkiezing en per ingeschreven kiezer bedragen. Ingeval van gelijktijdige verkiezingen mag het zeker niet meer dan 1,25 euro per ingeschreven kiezer bedragen. De betaling van deze som geschiedt via voorafnemingen van ambtswege die worden verricht op de rekening die op naam van de betrokken gemeenten is geopend bij een kredietinstelling die, naar gelang van het geval, voldoet aan de vereisten van de artikelen 7, 65 of 66 van de wet van 22 maart 1993 op het statuut van en het toezicht op de kredietinstellingen.

Onverminderd het eerste lid wordt de in het vorige lid bedoelde som, wanneer de apparatuur door één of meer openbare overheden die geen gemeenten zijn, wordt aangeschaft, aan die overheden betaald ten belope van de investeringen die zij elk hebben gedaan en volgens de door de regering vastgestelde nadere regelen.

Wanneer de apparatuur door de gemeente wordt aangeschaft, komt het Gewest in de investeringskosten financieel tussenbeide ten belope van twintig procent ervan volgens de normen die door de regering zijn vastgesteld in verband met het aantal stelsystemen en is de som vermeld in het tweede en het derde lid niet verschuldigd.

§ 2. De kosten voor onderhoud en opslag van de apparatuur zijn ten laste van de gemeente. De kosten voor bijstand op de dag van de verkiezing zijn ten laste van het Gewest.

Ten laste van het Gewest blijven evenwel de kosten van prestaties voor onderhoud en opslag gemaakt door ondernemingen ter uitvoering van overeenkomsten die de Staat heeft gesloten vóór de inwerkingtreding van de wet van 11 april 1994 tot regeling van de geautomatiseerde stemming.

§ 3. De gemeente is gehouden op eigen kosten alle apparatuur die buiten gebruik is zo spoedig mogelijk te laten herstellen of vervangen. In dit geval blijft de in § 1, tweede en derde lid, vermelde som verschuldigd tot het verstrijken van de termijn bepaald in het tweede lid van dezelfde paragraaf.

§ 4. De verkiezingsprogrammatuur, de veiligheidscodes, de individuele magneetkaarten en de geheugendragers worden bij elke verkiezing verstrekt door de regering of zijn gemachtigde.

[...]

§ 5. Vanaf de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2012, zullen de uitgaven die bij de paragrafen 2 en 4 ten laste van Wallonië worden gebracht, alsook de uitgaven in verband met de technische upgradering van de toestellen en de administratieve kosten eigen aan de begeleiding gedurende het verkiezingsproces, door de gemeenten die ervan gebruik hebben gemaakt, worden terugbetaald na het afsluiten van de verkiezingen overeenkomstig de modaliteiten bepaald door de Regering, ten belope van het bedrag dat de kosten van de manuele stemming overschrijdt ».

Ten aanzien van de eerste prejudiciële vraag

B.2. Met de eerste prejudiciële vraag wordt het Hof verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre het de gemeenten die ervoor hebben gekozen gebruik te maken van de geautomatiseerde stemming voor de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012, ertoe verplicht de aan dat systeem verbonden kosten te betalen, terwijl de gemeenten die hebben gekozen voor de klassieke stemming door middel van papieren stembiljetten tot geen enkele vergelijkbare betaling gehouden zijn.

B.3. Het verschil in behandeling tussen de gemeenten die gehouden zijn tot de terugbetaling van de uitgaven met betrekking tot de aan de elektronische stemming verbonden kosten, en die welke niet daartoe gehouden zijn, berust op een objectief criterium, namelijk de keuze van de gemeenten om, vanaf de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van 2012, al dan niet gebruik te maken van de techniek van de geautomatiseerde stemming.

B.4.1. De minister van de Plaatselijke Besturen en de Stad geeft aan dat de in het geding zijnde bepaling ertoe strekt « te voorzien in een juridische grondslag voor de terugvordering, bij de gemeenten die ervoor hebben gekozen gebruik te maken van de techniek van de elektronische stemming, van de extra kosten die zijn verbonden aan die wijze van stemming bij de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012 » (*Parl. St.*, Waals Parlement, gewone zitting 2012-2013, IV-a en IV-bcd nr. 1 – Bijlage 5, p. 7).

B.4.2. Die overwegingen dienen te worden gelezen in het licht van de meer algemene bedoeling van de overheden van het Waalse Gewest om geen gebruik meer te maken van het systeem van de geautomatiseerde stemming in de vorm zoals die bij de wet van 11 april 1994 tot organisatie van de geautomatiseerde stemming is bepaald.

In haar gewestelijke beleidsverklaring 2009-2014 had de Waalse Regering immers erop gewezen « een einde te willen maken aan het huidige experiment van de elektronische stemming in Wallonië teneinde het democratisch toezicht op de organisatie van de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen te versterken » en kondigde zij vervolgens aan dat zij « de traditionele stemtypes [zou aanmoedigen] en de mogelijkheid [zou onderzoeken] om te experimenteren met elektronische alternatieven die toelaten de papieren stembiljetten te behouden, teneinde in voorkomend geval over te gaan tot een manuele telling met getuigen » (*Waals Gewest, Gewestelijke beleidsverklaring 2009-2014*, p. 248).

De Waalse Regering, die zich echter bewust is van de praktische en financiële moeilijkheden die konden voortvloeien uit een terugkeer naar de traditionele stemming en gelet op de afwezigheid van de elektronische alternatieven die in de gewestelijke beleidsverklaring waren aangekondigd, heeft, bij een beslissing van 1 september 2011, ervoor gekozen om de 39 gemeenten die eerder gebruik maakten van de geautomatiseerde stemming, toe te laten die praktijk voort te zetten voor de verkiezingen van 2012, mits die gemeenten evenwel de extra kosten ten laste nemen die de geautomatiseerde stemming ten opzichte van de traditionele stemming met zich meebrengt. Die mogelijkheid is aan de betrokken gemeenten meegedeeld in een schrijven van 5 september 2011. Verschillende gemeenten hebben ervoor gekozen het systeem van de geautomatiseerde stemming te behouden.

B.5. Het door de decreetgever gekozen criterium van onderscheid, namelijk het al dan niet gebruik maken van het systeem van de geautomatiseerde stemming, is relevant ten aanzien van het nagestreefde doel. De gemeenten die ervoor hebben gekozen gebruik te maken van een systeem van geautomatiseerde stemming en die welke gebruik maken van de traditionele stemming, bevinden zich immers, zowel ten aanzien van de kosten veroorzaakt door de geautomatiseerde stemming als ten aanzien van de voordelen die deze inhoudt, in een verschillende situatie.

B.6.1. De in het geding zijnde maatregel heeft op zich geen onevenredige gevolgen voor de betrokken gemeenten. In het algemeen zijn de gemeenten alleen ertoe gehouden de kosten te dragen die specifiek verbonden zijn aan de gekozen stemtechniek. De gemeenten die geen gebruik maken van de techniek van de geautomatiseerde stemming moeten de aan dat systeem verbonden kosten niet dragen (artikel L4211-3 van het WWPDD), terwijl de gemeenten die gebruik maken van die techniek, in het algemeen zijn uitgesloten van de deelname in de kosten die niet op hen betrekking hebben wegens de automatisering van de stemming (artikel L4211-5 van hetzelfde Wetboek). De gemeenten die gebruik maken van de geautomatiseerde stemming, zijn alleen gehouden tot de terugbetaling van de door het Gewest gedragen kosten die de kosten overstijgen die dat Gewest draagt voor de uitvoering van de manuele stemming.

Bovendien vloeit uit artikel L4211-4 van het WWPDD voort dat de gemeenten die gebruik maken van het systeem van de geautomatiseerde stemming de stemapparatuur mogen gebruiken voor andere doeleinden voor het beheer van de gemeente.

Het is dus redelijk verantwoord de kosten van de geautomatiseerde stemming niet te laten dragen door de gemeenten die niet daarvoor hebben gekozen en die derhalve de door het gebruik van dat systeem geboden voordelen, met name op het vlak van de organisatie van de verkiezingen, niet genieten.

B.6.2. Voor het overige heeft de grief van de verzoekende partijen voor de Raad van State volgens welke het voor dat rechtscollege bestreden besluit de kosten die niet rechtstreeks verbonden zijn aan de kostprijs van de geautomatiseerde stemming ten laste zou leggen van de gemeenten, geen betrekking op de in het geding zijnde bepaling, maar wel op

de uitvoering ervan door het Waalse Gewest en valt zij in die zin onder de bevoegdheid van de Raad van State.

B.7. De eerste prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Ten aanzien van de tweede prejudiciële vraag

B.8.1. Met de tweede prejudiciële vraag verzoekt de Raad van State na te gaan of artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD bestaanbaar is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het beginsel van de niet-retroactiviteit van de wetten, in zoverre die bepaling, afgekondigd op 19 december 2012 en in werking getreden op 1 januari 2013, met andere woorden na het beëindigen van de kiesverrichtingen verbonden aan de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012, de gemeenten die in oktober 2011 ervoor hebben gekozen gebruik te maken van de geautomatiseerde stemming voor die gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van 2012, ertoe verplicht de aan dat systeem verbonden kosten terug te betalen.

B.8.2. Uit de motieven van de verwijzingsbeslissing blijkt dat aan het Hof een vraag wordt gesteld over de bestaanbaarheid van artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre het de gemeenten, die in oktober 2011 voor de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van 2012 ervoor hebben gekozen gebruik te maken van het systeem van de geautomatiseerde stemming, de waarborg van de niet-retroactiviteit van de wetten zou ontzeggen, terwijl de gemeenten welke die keuze niet hebben gemaakt, die waarborg niet zouden zijn ontzegd.

B.9.1. Een regel moet als retroactief worden gekwalificeerd wanneer hij van toepassing is op feiten, handelingen en toestanden die definitief waren voltrokken op het ogenblik dat hij in werking is getreden.

In tegenstelling tot wat de Waalse Regering aanvoert, regelt de in het geding zijnde bepaling, door de financiële verplichtingen te wijzigen van de gemeenten die gebruik hebben gemaakt van een systeem van geautomatiseerde stemming voor de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012, overeenkomstig een beslissing die zij hadden

genomen in oktober 2011, niet de toekomstige gevolgen van een situatie vóór de inwerkingtreding ervan, maar wijzigt zij de gevolgen van een handeling die definitief voltrokken is op het ogenblik van de inwerkingtreding ervan, namelijk op 1 januari 2013. De in het geding zijnde bepaling heeft dus een retroactieve werking.

B.9.2. De niet-retroactiviteit van wetskrachtige normen is een waarborg ter voorkoming van rechtsonzekerheid. Die waarborg vereist dat de inhoud van het recht voorzienbaar en toegankelijk is, zodat de rechtzoekende in redelijke mate de gevolgen van een bepaalde handeling kan voorzien op het tijdstip dat die handeling wordt verricht. De terugwerkende kracht kan enkel worden verantwoord wanneer zij onontbeerlijk is voor de verwezenlijking van een doelstelling van algemeen belang.

B.10.1. Hoewel de in het geding zijnde bepaling een wettig doel nastreeft, zou dat doel de retroactiviteit ervan evenwel niet kunnen verantwoorden. Budgettaire motieven kunnen immers geen verantwoording bieden voor het aannemen van een bepaling die de gemeenten kosten op retroactieve wijze ten laste legt waarvan zij op het ogenblik dat zij hebben beslist de geautomatiseerde stemming te behouden voor de lokale verkiezingen van 2012, de omvang niet kenden. Dat geldt des te meer daar men niet inziet waarom de decreetgever de in het geding zijnde bepaling niet zou hebben kunnen aannemen vóór de organisatie van de lokale verkiezingen van 14 oktober 2012, aangezien hij één jaar vóór die datum op de hoogte was van de keuze van de betrokken gemeenten om voor die verkiezingen de geautomatiseerde stemming te organiseren.

B.10.2. Het gegeven dat de Waalse Regering aan de betrokken gemeenten had meegedeeld dat zij de extra kosten als gevolg van het systeem van de geautomatiseerde stemming ten opzichte van het systeem van de klassieke stemming door middel van papieren stembiljetten ten laste zouden moeten nemen, leidt niet tot een andere conclusie.

Wegens het approximatieve en niet-definitieve karakter van de aan de gemeenten meegedeelde kostenelementen kan die mededeling de rechtsonzekerheid als gevolg van de retroactieve werking van de in het geding zijnde bepaling niet opvangen en kan zij bijgevolg op zich niet volstaan om de daaraan verbonden retroactieve werking te verantwoorden.

B.10.3. In zoverre het de financiële verplichtingen van de gemeenten die ervoor hebben gekozen gebruik te maken van een systeem van geautomatiseerde stemming voor de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012 retroactief wijzigt, zonder dat die retroactiviteit verantwoord is door een doel van algemeen belang, ontzegt artikel L4211-3, § 5, van het WWPDD die gemeenten de waarborg van de niet-retroactiviteit van de wetgevende normen, terwijl de gemeenten welke die keuze niet hebben gemaakt, die waarborg niet wordt ontzegt.

B.11. De tweede prejudiciële vraag dient bijgevolg bevestigend te worden beantwoord.

Ten aanzien van de derde prejudiciële vraag

B.12.1. Met de derde prejudiciële vraag wordt het Hof verzocht de bestaanbaarheid te onderzoeken van de in het geding zijnde bepaling met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in voorkomend geval in samenhang gelezen met artikel 50, § 1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de gemeenschappen en de gewesten en met artikel 3 van de wet van 16 mei 2003 tot vaststelling van de algemene bepalingen die gelden voor de begrotingen, de controle op de subsidies en voor de boekhouding van de gemeenschappen en de gewesten, alsook voor de organisatie van de controle door het Rekenhof.

B.12.2. De verwijzende rechter stelt aan het Hof een vraag over het verschil in behandeling tussen, enerzijds, de gemeenten die zijn onderworpen aan de in het geding zijnde bepaling, die in het WWPDD is ingevoegd bij een begrotingsdecreet, waarvan de gevolgen in beginsel in de tijd zijn beperkt en dat wordt aangenomen na afloop van een decretale procedure waarbij de afdeling wetgeving van de Raad van State niet wordt geraadpleegd, en, anderzijds, de gemeenten die niet zijn onderworpen aan een decretale bepaling die in dezelfde omstandigheden is aangenomen.

B.13.1. Zonder dat het noodzakelijk is zich uit te spreken over de kwestie van de eventuele beperking in de tijd van de gevolgen van de in het geding zijnde bepaling is het Hof, onder voorbehoud van artikel 30bis van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, in de regel alleen bevoegd om de grondwettigheid te controleren van de

inhoud van wetsbepalingen, maar niet die van de totstandkoming ervan. De kwestie, die alleen betrekking heeft op de totstandkoming van de in het geding zijnde bepaling, staat los van de bevoegdheid van het Hof.

Om dezelfde reden kan het Hof niet de grief onderzoeken die is afgeleid uit het feit dat artikel 103 van het Reglement van het Waals Parlement, dat bepaalt dat, wanneer bepalingen van normatieve aard worden voorgesteld in een ontwerp van begrotingsdecreet, die bepalingen uit het ontwerp worden gelicht en het voorwerp uitmaken van een afzonderlijk ontwerpdecreet, te dezen niet is nageleefd.

B.13.2. De derde prejudiciële vraag valt niet onder de bevoegdheid van het Hof.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

- Artikel L4211-3, § 5, van het Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie, ingevoegd bij artikel 22 van het decreet van het Waalse Gewest van 19 december 2012 houdende de algemene ontvangstenbegroting van het Waalse Gewest voor het begrotingsjaar 2013, schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet in zoverre het uitsluitend de gemeenten die ervoor hebben gekozen gebruik te maken van de geautomatiseerde stemming voor de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen, ertoe verplicht de aan dat systeem verbonden kosten te betalen.

- Dezelfde bepaling schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het algemeen beginsel van de niet-retroactiviteit van wetskrachtige normen, in zoverre zij van toepassing is op de uitgaven en kosten met betrekking tot de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 2012.

Aldus gewezen in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 28 april 2016.

De griffier,

De voorzitter,

F. Meersschaut

J. Spreutels